

A Rinyamenti térség közösségi tevékenységének történeti feltárása

A Rinyamenti kistérség a Dél-Dunántúli régió nyugati területén, Somogy megye déli részén helyezkedik el. A kistérség jelentősebb vízfolyása a Rinya patak és ágai, átlagosan 50 m³ /s vízhozammal. E vízfolyáson kívül a meghatározóan sík felszín gazdagon átszabdalják más kisebb vízfolyások. Ezek zömét, főleg a nagyobbakat valamilyen “Rinya” elő névvel illetik. Így ismert a Szabási-, a Segesdi-, a Görgetegi- rinya ág, a Lábodi-, a Taranyi-, az Atádi- rinya. E vízfolyások vize Babócsán áthaladva Baresnál torkollik a Drávába. A patak nevét a szláv eredetű renyhe szóból eredeztetik, mely lassú folyású vizet jelent.

Ezek az árkok többségében csak a csapadékos időszakban szállítanak jelentősebb mennyiségű vizet, egyébként csak a belvíz elvezetésében van jelentős szerepük, mert a forrásaik nem képesek jelentősebb vízhozamra. A Rinya – patak és mellékágai átölelik és összekapcsolják a kistérség településeit, ezért e földrajzi egységet gyakran „Rinyamenti táj” néven említik.

A Dél-Dunántúl településszerkezetét a megyeszékhelyek dominanciája, a középvárosok alacsony aránya és az aprófalvak, kistelepülések túlságosan nagy súlya jellemzi. A településhálózat csaknem háromnegyedét aprófalvak alkotják, amelyek héttizedében az 500 főt sem éri el a lélekszám.

A középkorban Somogy megyének ez a része, egy közigazgatásilag fontos kerület, az úgynevezett **segösi** kerület volt. E kerület koronauradalmat képezett s a királyné udvartartásának fedezésére szolgált. Az itt lakó népek különböző szolgálmányokra voltak kötelezve, de ezzel együtt természetesen több kiváltságot is élveztek. Ezen terület a XIV. század végén elvesztette önállóságát és beleolvadt Somogy megyébe. A segösi kerület általunk ismert legrégebbi tartozékai között szerepelnek a térség ma is jelentős települései: Erdősokony, a három Dobsza, Csehi, Kálmánca, **Szob** és Dencs, a XIV. században már **Lábod** és Aranyos is idetartoztak, még 1389-ben **Barát**, **Ötvös**, **Bolhás**, **Atád**, **Szabás**, Aranyos, Belcső, Csákány, Visonta és Gesztenye helységek is tartozékként szerepeltek.

A Rinyamenti települések közösségi tevékenységének történeti feltárásában egészen az 1920-30-as évekig nyúlunk vissza. Ekkor klasszikusan olvasókörök, lövész egyesületek, tűzoltó testületek, gazdakörök, működtek közösségi szervezatként vagy egyesületként a jelenlegi Nagyatádi Járás területén.

Például Lábod községnek – mely település azokban az időkben is a térség egyik lélekszámában meghatározó települése volt - három, jóváhagyott alapszabállyal rendelkező egyesülete volt: a Polgári Olvasókör, a Lábodi Kaszinó és a Lábodi Polgári Lövész Egyesület. Működött itt továbbá: Kötelezett Tűzoltó Testület, Levente Egyesület, Gazdakör, Lábodi Egészségügyi Kör, valamint Hitelszövetkezet, mint az O.K.H. tagja.

A Hitelszövet 1909-ben alakult 155 taggal, 4285 pengő betétállománnyal. A banküzlet minden ágával foglalkozott.

A Lábodi Egészségügyi Kör területi jelleggel működött, hiszen székhelye Lábod (2034 fő) volt, de Görgeteg (956 fő), Kuntelep (899 fő), Rinyaszentkirály (1102 fő) is hozzátartozott.

A korszak szerint szinte minden településen működött Levente Egyesület, Olvasókör, Tűzoltó testület.

A térségben számos érdekes, sajátos népi hagyomány alakult ki, melyeket több településen a működő egyesületek, közösségek részben ma is őriznek:

Minden évben rendeztek a településeken szüreti bált. Bíró és Bírónét választottak, díszítették a kocsikat, hintókat, és felvonultak a település utcáin. Ahol nagy néptömeg tartózkodott, ott a bíró érdekes, leleményes felolvasást, dobolást tartott. Ezt követően bállal ért véget a mulatság.

Disznóöléskor volt divatos a nyársdugás, amely kb. 100 éves szokás e vidéken. Fiatalabb gyerekek, legények nyárslevelet írtak egy ágas fára, majd nekidobták az ajtónak és elfutottak. A ház népe, ha el tudta kapni a nyársdugókat, akkor a házban vacsorával kínálták őket, ha nem, akkor a nyársra tettek finom falatokat. Úgy kellett azonban elvinni a teli nyársat, hogy ne vegyék őket észre.

A betlehemezéskor ifjú legények öltöztek fel pásztornak. Hosszú bot volt náluk és arra kötöttek láncot. Minden házhoz bementek betlehemmél, amely kis templomszerű, apró doboz volt, benne Jézus születése volt látható, makettos megoldással. A házaknál karácsonyi énekeket énekeltek.

Húshagyó kedd ünnepén maszkába öltöztek a fiúk és jártak házról-házra. Mikor többen összeverődtek, akkor valamelyik lányos házba – vagy ahol tollat fosztottak- bementek, és táncmulatságot rögtönöztek. Fánkot szoktak ilyenkor sütni. A legényeknek hosszú botjuk volt és arra húzták rá a kapott fánkot.

Az 1920-30-as években a közösségek létrejöttének okait, körülményeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy egy-egy közösség létrejöttét – ahogy többségében ma is - az azonos érdeklődési kör, hasonló tevékenység motiválta.

A Rinyamenti térségben található települések szinte mindegyikében működtek, működnek tradicionális egyesületek:

Ezek egyrészt közös érdeklődésen alapuló civil kezdeményezésre, de gyakran politikai szándék nyomán jöttek létre, azzal a céllal, hogy közösségi együttléteket biztosítsanak másrészt, hogy segítsék a községekben létrejött tanácsai szervezetek és a térségben speciális feladatokat ellátó szervezetek munkáját.

Ilyen egyesületként jöttek létre többnyire az 1900-as évek elején az **önkéntes tűzoltó testületek, későbbiekben egyesületek**, melyek létrehozása a községi tanácsok feladata volt. Ezen egyesületek felszereléssel való ellátását is a tanácsai szervek biztosították. Abban az időben a kis lélekszámú településeken is jöttek létre ilyen általában 10-20 főből álló önkéntes tűzoltó egyesületek. Ezek közül a rendszerváltást közvetlenül megelőző és azt követő időszakban sok megszűnt. Jelenleg Görgetegen, Lábodon, Segesden, Bolháson működik már csak önkéntes tűzoltó egyesület. E négy egyesült az utóbbi két évtizedben jelentősen megerősödött, különböző pályázatoknak köszönhetően felszerelésekben gyarapodott és ma e településeken a tűz megelőzés és tűzkárelhárítás biztos együttműködő bázisává vált. Egyedülálló példa a „Bolhási Önkéntes és Polgárőr Egyesület” megalakulása, mely 2000-től végez nagyon aktív tevékenységet.

Hasonló módon, főként a 60-as években jöttek létre a **települési sportegyesületek**, melyek elsősorban a labdarúgó sport népszerűsítését és a csapatok versenyeztetését szervezték. Ezek vagy tanácsai támogatással, vagy a településen megtalálható állami foglalkoztatók támogatásával működtek. Anyagi lehetőségeik függvényében a nemzeti bajnokság különböző osztályaiban szerepeltek és jelentős létszámot vontak be a mindennapi testmozgásba, köztük jelentős mértékben az ifjúsági korosztályba tartozó fiatalokat. E sportegyesületek a 2000-es években jelentős válságot éltek meg, mely működésük finanszírozási problémáira volt visszavezethető. A kis községi egyesületek sorban megszűntek, s a nagyobb településeken

megmaradó egyesületek létét is egy-egy nagyobb vállalkozói támogató szándékai, vagy az önkormányzat korlátozott mértékű anyagi szerepvállalása határozta meg. Napjainkban az amatőr labdarugó sport a közben megerősödő kormányzati szándék ellenére is válságát éli. A települések egyesületei főként a labdarugó sport iránt aktívan érdeklődő e tevékenységben részt vevő fiatalok számának csökkenése, a labdarúgáson kívül is gazdag szabadidő kínálat és az informatikai szolgáltatások kínálatának bővülése miatt a megszűnés határán állnak. Jelenleg a járás 18 települése közül Segesden, Somogyszobon, Lábodon, Kutason, Szabáson, Görgetegen, Háromfán és Taranyban működik labdarugó sportegyesület.

Az 1990-es évek közepén a megyében működő **nyugdíjas egyesületek**, közösségek megyei szervezetet hoztak létre, mely tevékenységével biztatást adott a települési nyugdíjas klubok létrejöttének. Ezek megszervezését konkrét munkájával is segítette. Így jöttek létre a Rinyamenti térség nyugdíjas klubjai, melyek az itt jelentős létszámban élő nyugdíjas korosztálynak, szép korúaknak adnak közösségi élményt jelentő programokat, a közös együttlét lehetőségét. Így jött létre a „Görgetegi Közéleti Nyugdíjas Klub”, Lábodon a „Hölgykoszorú Klub”, Háromfán az „Ezüst Évek Nyugdíjas Klub”, Segesden a „Derús Alkony Nyugdíjas Klub”, a „Taranyi Idősek Klubja”, Kisbajomban a „Lilaakác Nyugdíjas Egyesület”, Ötvöskönyiben az „Ezüst Hárs Szépkorúak Egyesülete”, Kutason a „Kutasi Nyugdíjasklub”. Ezek az egyesületek jelentős módon segítik a települések közösségi életének szervezését, népi hagyományainak őrzését. Közülük számos egyesület, közösség vesz részt a megyei nyugdíjas szövetség által szervezett „Ki mit tud” versenyeket, gálákon. Énekkarokat, színjátszó köröket működtetnek. E tevékenységükben meghatározó az, hogy életútjuk során olyan közösségek tagjai voltak – Úttörő, KISZ, Népfront – melyek révén kialakult igényük a közösségi tevékenységre és tapasztalatokat is szereztek a közösségek életének szervezésében. Érdekes módon a tagság pótlása számukra is egyre nagyobb gondot jelent, hiszen a ma nyugdíjas korba érő korosztály már többségében nem tanulta és nem igényli az ilyen fajta közösségi tevékenységet.

2010 körül a megyében megalakult **Nő Klubok** megyei hálózat létrehozására tett kezdeményezése a Rinyamenti térségben két települést érintett meg, melynek hatására Görgeteg és Lábod községben jöttek létre a középkorosztályba tartozó nőket tömörítő „Nők Görgetegért, „Nők Lábodért” egyesületek. Ezek az egyesületek aktív működést kezdve vállalnak azóta is jelentős szerepet tagjaik szabadidős programjainak szervezésén túl a települések közösségi életében, főként ifjúsági, egészségügyi és hagyományörző programok szervezésével.

2000 körül kormányzati kezdeményezésre a települési közbiztonság javítását célzó szándékkal több községben is alakultak **polgárőr szervezetek** önállóan vagy a már meglévő

tűzoltó egyesület tevékenységi körét kibővítve. Ezek rendszeres járőrtevékenységgel próbáltak felügyeletet gyakorolva segíteni lakóhelyük közbiztonságának javításában. A polgárőr szervezetekre később elfogadott, túlszabályozottságot okozó jogszabályok hatására azonban egy részük megszűnt, nem vállalva a jogszabályokban előírt kötıtségeket, a vizsgakötelezettséget, az egyenruha viselését és az egyéb kötılmeket.

Már 1990 előtt is hanyatlóban volt az **ifjúsági klub** mozgalom, mely az akkor még működő Kommunista Ifjúsági Szövetség bátorításával és segítségével politikamentes, inkább kulturális, szabadidő jellegű tevékenységet szervező közösségként jött létre a térség csaknem valamennyi településén. E mozgalom részben a tevékenységhez helyiséget, szerény anyagi támogatást nyújtó önkormányzatok rosszul felismert szerepvállalása és e közösségek működésének anyagi, személyi problémái miatt mára már szinte mindenütt megszűnt. Ebben jelentős szerepet játszott az érintett ifjúsági korosztály érdektelensége, a közösségi tevékenységtől való elidegenülése, más közösségi együttlétet nem igénylő szórakozási formák megjelenése. Kivételként jelenleg csak Szabáson és Kutason működik egy „Ifjúsági Egyesület”, illetve „Ifjúsági Klub”.

A kutatással érintett, pályázati körbe tartozó 14 településen a helyi közösségek, egyesületek léte jelentősen eltérő képet mutat:

Tarany községben jelenleg csak labdarugó sportegyesület működik. Megszűnt már a korábban létrejött „Taranyért Egyesület” és az „Idősek Klubja” is.

Görgetegen élénk a közösségi élet. A településen jelenleg 7 egyesület, közösség működik. Ezek közül több évtizedes múltra tekint vissza a „Görgetegi Önkéntes Tűzoltóegyesület” és a „Görgetegi Sportegyesület”. A rendszerváltás után alakult meg a „Görgetegi Baráti Kör”, a „Görgetegi Hagyományörző Egyesület”, a „Nők Görgetegért Egyesület”, a „Reményt az Életnek Alapítvány” és a „Rinyamenti Mozgáskorlátozottakért Alapítvány”. Megszűnt az „Ifjúság Klub”, a „Férfiegyület”, a „Görgetegi Romákért Egyesület, a „Kuntelepért Egyesület” és a „Közéleti Nyugdíjasklub”.

Kisbajomban a „Lilaakác Nyugdíjas Egyesület”, a „Kolónia Egyesület”, a Sportegyesület és a Polgárőr szervezet tevékenysége szűnt meg az elmúlt évtizedekben. A településen közösség-szervező közéleti tevékenységet a „Kisbajomért Közalapítvány” és a „Kisbajomi Baráti Kör Egyesület” végez.

Háromfán elsősorban az „Ezüst Évek Nyugdíjas Klub” és a „Háromfa Községi Sportegyesület” tevékenysége a meghatározó, de az elmúlt évtizedben létrejött a „Háromfáért Egyesület” is.

Szabáson 2016-ban alakult az azóta már megszűnt „Szabási Baráti Kör”. A községben jelenleg az 1945-ben alakult „Szabási Sportegyesület”, a 2000 körül alakult „Szabásért Egyesület” és a „Szabási Ifjúsági Egyesület” működik.

A térség legkisebb lélekszámú települése **Bakháza**, ezért talán érthető, hogy e településen „Együtt Bakházáért Egyesület” néven egyetlen közösség működik.

Somogyszobon tiszteletre méltó hagyományai vannak a közösségi létnek. A településen mindig is sok egyesület, közösség működött. Ilyen már megszűnt egyesület volt az „Iparos Kör”, a „Polgári Olvasókör”, a „Lövészklub”, az „Önkéntes Tűzoltó Egyesület”, majd később a „JEK Férfikör”, a „SANSZ Nőegylet”, és a „Bűnmegelőzési Csoport”. Ma Somogyszobon a „Vilma-ház Alapítvány”, az „Alapítvány Somogyszobért”, a „Somogyszobi Vasutas Sportegyesület” és a „Somogyszobi Judo Klub” működik.

Lábod község közösségi jelene rendkívül gazdag, a településen 15 egyesület, közösség működik. Ezek aktív szerepet vállalnak saját tagjaikon túl a település egészét érintő rendezvények szervezésében, a településen élő hagyományok őrzésében. Ezek közül itt is az egyik legrégebbi múltra visszatekintő egyesület, az „Önkéntes Tűzoltó Egyesület és a „Lábodi MEDOSZ Sportegyesület”. 1992-ben jött létre a nyugdíjas korosztályt összefogó „Hölgykoszorú Klub”, majd ennek mintájára a középkorú és nyugdíjas férfiakat tömörítő „Legényegylet”. 2010-ben alakult a „Nők Lábodért Egyesület”. 1995 körül jött létre a községi „Teniszkлуб”, melynek tagjai saját munkával és támogatók közreműködésével a Kiserdei Parkban teniszpályát építettek. Ugyancsak e körül jött létre a lábodi „Kondiklub”, melynek az önkormányzat a Művelődési Házban biztosít azóta is teremhasználati lehetőséget. A rendszerváltás után két roma nemzetiségi egyesület is alakult, a „Lábodi Cigányszervezet” és a „Lábodi Romákért Egyesület”. A községi önkormányzat két alapítványt működtet, mellyel a tehetséges lábodi gyermekek továbbtanulását, illetve a községfejlesztési célok megvalósulását segíti. Az idősek otthona hozta létre a „Lábodi Idősekért Alapítványt”, melynek célja az időskorúak gondozási feltételeinek javítása volt. Ezen alapítványok közösség-szervező tevékenységet nem folytatnak. Az általános iskolai gyermekprogramok, az oktatás-nevelés feltételeinek javítási szándékával jött létre és működik a „Szülők a Gyermekekért Alapítvány”. A településen jelentős a római katolikus és a református egyház közösség-szervező tevékenysége is. Mindketten a hitéleti tevékenységen túl gyakorta

szerveznek nyitott közösségi rendezvényeket. A régmúlt időkben Lábod községben olyan előd egyesületek is működtek, melyek tevékenységét több évtizedes szünet után a jelenlegi egyesületek, közösségek folytatják. Ilyen a „Népi Színjátszó Kör”, a „Lábodi Férfikórus”, az „Állami Gazdaság Fúvós Zenekara”, a Honismereti Gyűjtőkör” és az „Ifjúsági Klub”.

Bolhás községben 2013-ban jött létre ismét a korábban már működő, de megszűnt „Önkéntes Tűzoltó és Polgárőr Egyesület”, amely megalakulása óta kiemelkedően aktív tevékenységet folytat. 2000-ben jött létre a „Bolhásért Érdekvédelmi, Közhasznú Egyesület”, majd az „Esélyt az Egyenlőségre Egyesület”.

Ötvöskónyiban a létrejött egyesületek jórészt megszűntek, ilyen a „Roma Nők Egyesülete”, a „Romákért Egyesület”, az „Ötvöskónyi Egészségéért Egyesület”, a „Labdarúgó Sportegyesület”. Jelenleg is működő egyesületük az időseket szervező „Ezüst Hárs Szépkorúak Egyesülete”.

Rinyaszentkirályban ma már csak a „Rinyaszentkirályi Horgászegyesület” működik, megszűnt a nyugdíjasklub és a helyi polgárőr szervezet is.

Kutas azon ritka települések egyike, ahol „Ifjúsági Klub” működik. Működő egyesületi közé tartozik még a „Kutasi Nosztalgia Kézilabda Klub”, a „Kutasi Horgászegyesület” és a „Nyugdíjasklub”. Nem működik már a község labdarúgó sportegyesülete, a „Kutasért Egyesület” és az „Önkéntes Tűzoltó és Polgárőr Egyesület”.

Segesd a térség legnagyobb lélekszámú települése. Egyesületeinek, közösségeinek száma is jelentős. Ezek között található a „Szent László Bor és Pálinka Egyesület”, „A Segesdi Sportegyesület”, a „Segesdi Diáksport Egyesület”, a „Tűzoltó és Polgárőr Egyesület”, a „Derús Alkony Nyugdíjas Egyesület”, a „Segesdi Hagyomány őrző és Íjász Egyesület”, a gyermek programokat szervező „Comitátus Egyesület”, és a Segesdért Alapítvány”.

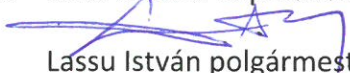
Nagykorpád község az egyetlen település, ahol nem működik egyesület sem más közösség.

Összességében elmondhatjuk, hogy a Rinyamenti táj településeinek többségében élénk egyesületi, közösségi tevékenység zajlik, s hogy ezen egyesületek jelentősen segítik az ott működő önkormányzatok munkáját. Szerepük jelentős a települési-, népi hagyományok megőrzésében, ápolásában. A térségben jellemző a különböző településeken működő, hasonló tevékenységet végző egyesületek, közösségek közötti kapcsolat megléte is, közös programok, versenyek szervezése, részvétel egymás rendezvényein. E közösségek mozgatói az egyesületek civil vezetői, akik meghatározó feladatot vállalnak a közösségek életének szervezésében. Az egyesületek munkáját számos tényező nehezíti, de ennek ellenére biztos bázisai a közösségi tevékenység iránt fogékony, főként felnőtt lakosságnak. Az is elmondható, hogy mindezek ellenére a települések lakosságának csak kis hányada vesz rész szervezett közösségi tevékenységben, a fentiekben részletezett egyesületek, közösségek munkájában.

Az egyesületek létének, tevékenységének nem kedvez az utóbbi évtizedekben megváltozott közhangulat, mely inkább az egyéni boldogulást helyezi a gondolkodás központjába és nem értékeli vagy egyenesen leértékeli a közösségekben végzett munka jelentőségét és eredményeit. A bejegyzett egyesületekre nehezedő, egyre fokozottabb adminisztrációs teher és túlszabályozottság is sok, egyébként közösségi szerepet vállaló ember kedvét veszi el az egyesület alakítástól. Ezért alakulnak ma inkább hivatalos bejegyzés nélküli közösségek, melyek a települési intézmények bázisán működnek.

Mindezek ellenére a működő közösségek, egyesületek fontos, nem pótolható szereplői a települések közösségi életének és ez a jövőben is meghatározó marad. Az ember társas lény, aki keresi más emberek társaságát és azt csak emberi közösségekben találja meg. Létező, működő emberi közösségekben, amilyenek a tanulmányban említett egyesületek, civil szervezetek.

Lábod, 2019.03.25.

Készítette: Róka Ottóné népművelő

Lassu István polgármester